

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-19>

УДК 378.011

Чубрей О.С.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ У КРАЇНАХ ДАЛЬНЬОГО ЗАРУБІЖЖЯ

Анотація. У статті проаналізовано особливості професійної підготовки майбутніх вчителів географії у країнах дальнього зарубіжжя. Виявлено перспективні концепції актуальні для впровадження в Україні в умовах трансформації освіти. В ході дослідження визначено, що для професійної підготовки майбутніх вчителів географії у країнах дальнього зарубіжжя (США, Китайської народної республіки, Японії) характерна потужна екологічна складова та спільні наукові дослідження з вченими з інших кафедр і факультетів. Особлива увага приділяється прикладній орієнтації освітніх програм, польовим дослідженням, геоінформатиці.

Ключові слова: країни дальнього зарубіжжя, професійна підготовка, майбутні вчителі географії, екологічна складова, польові дослідження.

Chubrei Olexandra

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

FEATURES OF PROFESSIONAL PREPARATION FUTURE TEACHERS OF GEOGRAPHY IN THE COUNTRIES IN THE FAR ABROAD COUNTRIES

Summary. The article analyzes the peculiarities of the training of future teachers of geography in the far abroad countries. The perspective concepts are found to be relevant for implementation in Ukraine in the conditions of transformation of education. During the study, it was determined that the training of future teachers of geography in the United States is characterized by a variety of programs and the ability to choose a student for basic and additional specialization. Particular attention is paid to field research both in the United States and beyond its borders. In the People's Republic of China, the professional training of future geography teachers is characterized by the application orientation of educational programs. At the same time, the part of the courses of choice exceeds 50%, and the number of seminars significantly exceeds the number of lecture hours. Special attention was paid to such an innovative branch of geography as geoinformatics. Specialized training of geography teachers at Japanese universities is carried out at 47 pedagogical faculties. In the process of learning, innovative technologies are widely used: modeling, geoinformation systems and remote sensing. In this case, the priority direction of education and scientific research is the geography of cities, within which the key issue is ecology. Analysis of the professional training of future geography teachers in foreign countries (the USA, the People's Republic of China, Japan) also has its peculiarities. These countries have a powerful environmental component and joint research with scientists from other departments and faculties. Students have the opportunity to choose the basic and additional specialization, the number of seminars significantly exceeds the number of lecture hours. Particular attention is paid to the applied orientation of educational programs, field research, geoinformatics. The practice of lecturing elective lecture courses and seminars in English is widespread.

Keywords: far abroad countries, professional training, future teachers of geography, ecological component, field research.

Постановка проблеми. У документах провідних міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ОЕСР, Ради Європи, Європейської Комісії тощо) потенціал учительського корпусу регламентується основою забезпечення високої якості та конкурентоспроможності освіти на світовому ринку праці, а вчитель XXI століття проголошений носієм суспільних змін. Інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір зумовили необхідність пошуку та реалізації новітніх підходів до забезпечення якісно нового рівня професійної підготовки педагогічного персоналу на засадах збереження національних надбань та використання кращих зразків світового досвіду, про що наголошується у сучасних програмних документах України, зокрема Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи» (2016 р.), Законі України «Про освіту» (2017 р.).

Вивчення досвіду професійної підготовки педагогів у розвинених зарубіжних країнах відкри-

ває нові можливості для удосконалення системи неперервної педагогічної освіти в Україні в умовах її адаптації до вимог загальноєвропейського освітнього простору. Значний науковий інтерес становлять прогресивні здобутки країн дальнього зарубіжжя, що демонструють високий рівень професійної підготовки педагогів, відповідно до світових стандартів; мають багаті історичні традиції освіти, що сприяє їх провідній ролі у галузі науки і освіти на регіональному і глобальному рівнях; накопичили значний досвід у галузі професійної підготовки майбутніх вчителів географії у нових соціокультурних умовах.

Аналіз зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх вчителів, показав, що його організація у кожній із країн характеризується певними традиціями та особливостями реалізації, що зумовлено культурними традиціями, національним менталітетом, соціально-економічними й політичними факторами та запитом суспільства на освітні кадри.

Водночас глобалізаційні процеси еволюції освіти, євроінтеграція та вихід на міжнародний

рівень взаємодії ставлять перед національними системами освіти спільну мету – забезпечення якісної професійної підготовки майбутнього вчителя, у т.ч. й вчителя географії, яка б відповідала не тільки національним, а й міжнародним стандартам якості освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжний досвід в галузі професійної підготовки майбутніх вчителів географії розглядається в працях науковців країн дальнього зарубіжжя (США, Китайської народної республіки, Японії). Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у країнах дальнього зарубіжжя висвітлена в працях Дж. Адамс [1], Д. Лі [6], У. Уоллі [10], Л. Сяодянь [11], А.С. Наумова [13], И.С. Тихоцкая [12].

Проте, в сучасних умовах проблема впровадження зарубіжного досвіду підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності в умовах трансформації освіти не отримало належної уваги, що і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою дослідження – проаналізувати особливості професійної підготовки майбутніх вчителів географії у країнах дальнього зарубіжжя та виявити перспективні концепти актуальні для впровадження в Україні в умовах трансформації освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо досвід професійної підготовки майбутніх вчителів географії у країнах дальнього зарубіжжя (США, Китайської народної республіки, Японії).

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у США є трьохрівневою: бакалавріат (4 роки), магістратура (2-3 роки) та аспірантура (7-8 років) й реалізована за кредитно-модульною системою навчання. Так, за період навчання у бакалавріаті необхідно набрати 120 кредитів (один курс – 3-4 кредити), а за період навчання у магістратурі необхідно набрати від 30 до 60 кредитів (біля 20 у рік або 7 курсів). Навчання в аспірантурі передбачає проведення наукових досліджень, для яких не визначено кредитні рамки. При цьому, студентам бакалавріату пропонується вибір основної та додаткової спеціалізації (англ. major и minor). Доцільно також відмітити, що система географічної підготовки у США є найрізноманітнішою у світі, оскільки включає більше 200 географічних факультетів та більш ніж 350 освітніх програм. Це зумовлено тим, що у системі середньої освіти «K-12» викладанню географії приділено дуже багато уваги [1].

Вищу географічну освіту у США можна здобути у коледжі, інституті або університеті. Але програми підготовки у коледжах обмежені тільки бакалавріатом і магістратурою, університети реалізують усі рівні освіти та забезпечують широкий вибір програм, а інституті зосереджені у вузькоспеціалізованих предметних галузях. При цьому ні один ВНЗ у США не фінансується з федерального бюджету. Таким чином, вся вища освіта у США є платною, але для обдарованих студентів розвинута система стипендій, а для тих, хто потребує фінансової допомоги існує система освітніх кредитів [2].

У США вищі навчальні заклади поділяються на публічні та приватні. Публічні ВНЗ належать

до системи університетів штату, де вони знаходяться і отримують фінансування з бюджету штату. Це дає певні переваги для жителів штату, зокрема у вигляді меншої плати за навчання. В той же час, приватні ВНЗ існують за рахунок плати за навчання, різноманітних пожертвувань та доходів від науково-дослідної й проектної діяльності. Відповідно плата за навчання у приватному ВНЗ значно вища ніж у публічному, а для місцевих мешканців немає ніяких переваг. При цьому не існує суттєвої залежності між статусом університету та якістю освіти. Також додамо, що географічна освіта у США представлено переважно у публічних університетах, хоча в окремих приватних ВНЗ є географічні департаменти [5].

В залежності від спеціалізації у ВНЗ США можна виділити шість основних типів географічних програм: 1) економічна географія (географія сільського господарства, економічний розвиток, теорія розміщення, регіональне планування, регіональний розвиток, транспорт і комунікації, геурбаністика); 2) соціальна географія (культурна географія, культурна екологія, гендерна географія, політична географія, географія населення, рекреація та туризм, географія сільської місцевості); 3) природна географія (біогеографія, збереження природної спадщини та управління природними ресурсами, екологія, геоморфологія, вивчення небезпечних природних явищ та стихійних лих, медична географія, фізична географія); 4) гідрометеорологія (кліматологія, водні ресурси); 5) картографія і прикладні методи (прикладна географія, картографія ГІС, числові методи, дистанційне зондування); 6) загальна географія (географічна освіта, географічне мислення, історична географія, регіональна географія). При цьому, більшість університетів підтримують польові дослідження студентів як за допомогою навчальних практик, так і за допомогою спеціальної системи грантів на наукові дослідження на території США та за її кордонами [7].

У складі професійної компетентності географа американські науковці виділяють декілька основних концептів, що становлять її ядро, а саме: 1) час, місце та ситуація – ключові географічні концепти, за допомогою яких географ сприймає реальність; 2) полімасштабність – базова концепція роботи географа з інформацією; 3) різноманітність – розуміється не тільки як множинність культур, спільнот та образів життя, але і як механізми, що породжують та змінюють цю множинність; 4) екологізація – розуміється як збереження спільноти та середовища проживання в умовах швидких змін клімату й основних суспільних інститутів [10].

Отже, професійна підготовка майбутніх вчителів географії у США характеризується різноманітністю програм та можливістю вибору студентом основної та додаткової спеціалізації (англ. major и minor). Особлива увага приділяється польовим дослідженням як на території США, так і за її кордонами.

Професійна підготовка майбутніх вчителів географії у **Китайській народній республіці** реалізована на двох рівнях (бакалавріат – 4 роки, магістратура – 3 роки) та представлена

двома групами освітніх програм: 1) підготовка в області екології та навколишнього середовища, яка базується на вивченні фізико-географічних та екологічних дисциплін; 2) підготовка в області міського та сільського планування, де ключовими є економіко-географічні та економічні дисципліни. Крім цього, розширюється підготовка в області геоінформатики. Географічну освіту можна здобути як у коледжах, так і в більше ніж 200 університетах різного рівня [11].

Вища освіта в КНР регулюється Міністерством освіти та відділами освіти у провінціях. Зокрема Міністерство розподіляє квоти на кількість студентів, встановлює верхню межу плати на навчання, контролює стандартизовані класифікації програм для студентів, рекомендує посібники та ін. [13].

З метою популяризації географічної освіти багато китайських університетів змінили назви факультетів відмовившись від слова «географія». Так, замість географічних факультетів з'явилися факультети урбаністики та навколишнього середовища. Такі зміни сприяли зростанню кількості студентів та підвищенню фінансування вищів КНР. Важливу роль у цьому зіграла практика навчання та стажування китайських викладачів у ведучих американських та європейських ВНЗ [11].

У бакалавріаті основна увага приділена прикладним аспектам професійної підготовки. Так, у Коледжі урбаністики та наук про навколишнє середовище Пекінського університету навчання ведеться за такими основними напрямками як: науки про навколишнє середовище, екологія, гуманітарна географія, міське та сільське планування, фізична географія та природні ресурси, міське планування. Професійна підготовка у магістратурі значно ширше та передбачає більшу частину теоретичних та методичних дисциплін. У цьому ж Коледжі пропонується вісім магістерських програм: фізична географія, суспільна географія, історична географія, геоморфологія, четвертинна геологія, науки про навколишнє середовище, міське та регіональне планування та екологія. При цьому, у структурі навчання частина курсів за вибором перевищує 50%, а кількість семінарів суттєво перевищує кількість лекційних годин [8].

Серед основних тенденцій розвитку географічної освіти у ВНЗ Китаю на сучасному етапі можна виділити: скорочення кількості програм географічної підготовки, відмова від вузькоспеціалізованих програм; збільшення ролі прикладних програм (міське та сільське планування, геоінформаційні системи); перехід до загальних інтегрованих курсів з суміжних дисциплін та широке включення у навчальний план дисциплін за вибором [6].

Отже, професійна підготовка майбутніх вчителів географії у Китайській народній республіці характеризується прикладною орієнтацією освітніх програм. При цьому, частина курсів за вибором перевищує 50%, а кількість семінарів суттєво перевищує кількість лекційних годин. Особливу увагу отримала така інноваційна галузь географії як геоінформатика.

Зокрема, у 47 японських університетах на педагогічних факультетах ведеться спеціалізо-

вана підготовка викладачів географії. Програми спеціалізації з економічної географії та економічного розвитку є у 18 університетах країни, а спеціалізацію з суспільної географії можна здобути тільки на економічних й соціологічних факультетах та відділеннях більше ніж 200 університетів [3].

Підготовка ведеться за трьома освітніми рівнями: бакалавріат (4 роки), магістратура (2 роки) та аспірантура (3 роки). При цьому, у всі навчальні плани японських університетів включено стажування студентів за кордоном [12].

Зокрема, на філологічному факультеті університету Кіото ведеться підготовка за трьома напрямками: «Географія», «Гуманітарна геоєкологія» та «Історія ландшафту», які тісно пов'язані між собою завдяки спільним дослідженням та освітньому процесу. За цими програми студенти мають можливість прослухати як базові курси, так і курси за вибором (елективні), які ведуться англійською мовою. При цьому, студенти університету мають можливість відвідувати дисципліни, які ведуться за іншими програми спеціалізації та здобувати кредити по ним. Також розповсюдженою є практика читання лекцій на замовлення запрошеними лекторами з інших японських та зарубіжних університетів й проведення спільних наукових досліджень. В освітніх програмах університету основну увагу приділено практичній діяльності, а не формальному навчання [9].

Іншим центром еколого-географічної освіти є університету Цукуба, де пропонується курс «Геоєкологічні системи». У рамках цього курсу студенти вивчають стан навколишнього середовища, методи його вивчення, зокрема математичне моделювання на основі баз даних про природу й суспільство. Особливу увагу приділено польовим дослідженням та збиранню вхідних даних у процесі спостереження. У процесі навчання широко використовуються інноваційні технології: моделювання, геоінформаційні системи та дистанційне зондування. При цьому, пріоритетним напрямом освіти і наукових досліджень є географія міст, в рамках якого ключовим питанням є екологія [4].

Висновки з даного дослідження і перспективи. Аналіз професійної підготовки майбутніх вчителів географії у країнах дальнього зарубіжжя (США, Китайської народної республіки, Японії) має також свої особливості. Для цих країн характерна потужна екологічна складова та спільні наукові дослідження з вченими з інших кафедр і факультетів. Студенти мають можливість обирати основну та додаткову спеціалізації, кількість семінарів суттєво перевищує кількість лекційних годин. Особлива увага приділяється прикладній орієнтації освітніх програм, польовим дослідженням, геоінформатиці. Поширеною є практика читання елективних лекційних курсів і семінарів, яке ведеться англійською мовою.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методологічних засад дослідження проблеми підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності в умовах трансформації освіти.

Список літератури:

1. Adams J.K., Soils P., Duram L.A., Hume S., Kuslikis A., Lawson V. Diverse Experiences in Diversity at the Geography Department Scale. *The Professional Geographer*, 2013. P. 205–220.
2. Downs R.M. Being and becoming a geographer: An agenda for geography education. *Annals of the Association of American Geographers*, 1994. P. 175–191.
3. Ida I., Yuda M., Shimura T., Ike S., Ohnishi K., Oshima H. *Geography Education in Japan*. Japan, 2015. URL: <http://www.springer.com/us/book/9784431549529>
4. Institute of Geoscience University of Tsukuba. URL: <http://www.tsukuba.ac.jp/english/organization/graduate/0305.html>
5. Kwan M.P. Beyond difference: From canonical geography to hybrid geographies. *Annals of the Association of American Geographers*, 2004. P. 756–763.
6. Li D., Gong J., Yue P. Geoinformatics Education in China. *Int. Arch. Photogramm. Remote Sens. Spatial Inf. Sci.* P. 49–54. URL: <https://doi.org/10.5194/isprsarchives-XL-6-49-2014>
7. National Research Council. Committee on Strategic Directions for the Geographical Sciences in the Next Decade. *Understanding the changing planet: Strategic directions for the geographical sciences*. Washington, 2010. 156 p.
8. The College of Urban and Environmental Sciences, Beijing University URL: <http://www.ues.pku.edu.cn/>
9. University of Kyoto. Introduction to the Department of Geography. URL: http://www.bun.kyoto-u.ac.jp/en/geography/geo-top_page/
10. Whalley W.B. et al. Curriculum development: Producing geographers for the 21st century. *Journal of Geography in Higher Education*, 2011. P. 379–393.
11. Xiaojian L., Yunfeng K., Baoyu P. Development of Geography in Higher Education in China since 1980. *Journal of Geography in Higher Education*, 2007. P. 19–37.
12. Тихоцкая И.С. Японская система образования / Отв. ред. В.Б. Рамзес. Москва, 2003. С. 244–261.
13. Университетская география в современном мире / Под. ред. А.С. Наумова. Москва, 2016. 282 с.

References:

1. Adams J.K., Soils P., Duram L.A., Hume S., Kuslikis A., Lawson V. Diverse Experiences in Diversity at the Geography Department Scale. *The Professional Geographer*, 2013. P. 205–220.
2. Downs R.M. Being and becoming a geographer: An agenda for geography education. *Annals of the Association of American Geographers*, 1994. P. 175–191.
3. Ida I., Yuda M., Shimura T., Ike S., Ohnishi K., Oshima H. *Geography Education in Japan*. Japan, 2015. URL: <http://www.springer.com/us/book/9784431549529>
4. Institute of Geoscience University of Tsukuba. URL: <http://www.tsukuba.ac.jp/english/organization/graduate/0305.html>
5. Kwan M.P. Beyond difference: From canonical geography to hybrid geographies. *Annals of the Association of American Geographers*, 2004. P. 756–763.
6. Li D., Gong J., Yue P. Geoinformatics Education in China. *Int. Arch. Photogramm. Remote Sens. Spatial Inf. Sci.* P. 49–54. URL: <https://doi.org/10.5194/isprsarchives-XL-6-49-2014>, 2014.
7. National Research Council. Committee on Strategic Directions for the Geographical Sciences in the Next Decade. *Understanding the changing planet: Strategic directions for the geographical sciences*. Washington, 2010. 156 p.
8. The College of Urban and Environmental Sciences, Beijing University URL: <http://www.ues.pku.edu.cn>
9. University of Kyoto. Introduction to the Department of Geography. URL: http://www.bun.kyoto-u.ac.jp/en/geography/geo-top_page/
10. Whalley W.V. et al. Curriculum development: Producing geographers for the 21st century. *Journal of Geography in Higher Education*, 2011. P. 379–393.
11. Xiaojian L., Yunfeng K., Baoyu P. Development of Geography in Higher Education in China since 1980. *Journal of Geography in Higher Education*, 2007. P. 19–37.
12. Тыхоцкая Y.S. Yaponskaya systema obrazovaniya / Отв. ред. V.B. Ramzes. Moskva, 2003. S. 244–261.
13. Unyversytetskaya geografyya v sovremennom myre / Pod. red. A.S. Naumova. Moskva, 2016. 282 s.